

پیشگفتار

«اقتصاد بخش عمومی»^۱ که در آن به تجزیه و تحلیل آثار ناشی از تغییر درآمدها و مخارج دولت (بودجه دولت) در اقتصاد پرداخته می‌شود، یکی از شاخه‌های علم اقتصاد است که با سرعت قابل توجهی به خصوص در سالهای اخیر، گسترش یافته است. با اینکه در اغلب دانشگاههای جهان، هنوز اقتصاد بخش عمومی، با عنوان «مالیه عمومی»^۲ تدریس می‌شود، اما باید گفت، از نظر لغوی و تاریخی، این دو واژه با یکدیگر متفاوت‌اند؛ زیرا در مالیه عمومی، فقط به درآمدهای دولت توجه می‌شود، در حالی که در اقتصاد بخش عمومی، علاوه بر درآمدهای دولت، آثار ناشی از مخارج دولت (هر دو طرف بودجه) در اقتصاد نیز بررسی می‌شود.

اقتصاد بخش عمومی، از جهتهای مختلف بر مسائل اقتصادی، هم در سطح اقتصاد خرد و هم در سطح اقتصاد کلان، تأثیر می‌گذارد؛ برای مثال، درآمدها و مخارج و کسری بودجه، در حقیقت از ابزارهای اصلی دولت برای رسیدن به هدف ثبات اقتصادی در سطح کلان به شمار می‌روند. در نتیجه این ابزارها می‌توانند در تعیین میزان تورم، کسری موازنه پرداختها، رشد استقراض ملی، توزیع درآمد و ثروت و سطح فعالیت‌های اقتصادی نقش قابل توجهی داشته باشند. علاوه بر این، اقتصاد بخش عمومی از طریق تغییر مصرف، پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، قادر است مسیر رشد و توسعه اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. در مقابل آن در سطح اقتصاد خرد نیز مالیاتها، سوبسیدها و خریدهای دولت، ممکن است باعث تشویق تولید و مصرف برخی از کالاها شود، یا برعکس تولید و مصرف بعضی دیگر را کاهش دهد.

---

1. public sector economics

2. public finance

توجه اصلی کتاب حاضر، به منزله کتاب اقتصاد بخش عمومی، معطوف شده است به موضوعاتی که زیربنای اقتصاد خرد (اقتصاد خرد کاربردی) دارند؛ ولی باید اضافه کرد در تألیف این کتاب سعی شده است ارتباط اقتصاد بخش عمومی با اقتصاد کلان نیز مطالعه شود. همچنین باید گفت در موضوعاتی که تحلیلهای نظری به نتایج مبهمی رسیده است، برای بررسی نتایج دقیق تر از تحلیلهای تجربی و اطلاعات آماری موجود در سالهای اخیر نیز استفاده شده است.

کتاب حاضر ۹ فصل دارد.

فصل اول: در این فصل مخارج و درآمدهای عمومی دولت در اقتصاد بخش عمومی تجزیه و تحلیل شده و روند درآمدها و مخارج دولت در اقتصاد ایران بررسی شده است.

فصل دوم: در این فصل به تعاریف و مفاهیم بودجه، تاریخچه بودجه در ایران و کلیات مربوط به بودجه و طبقه‌بندی آن پرداخته شده است. در این فصل نیز رابطه بین بودجه و اقتصاد کلان بررسی شده و همچنین به تجزیه و تحلیل ارتباط بودجه دولت، تعیین درآمد ملی، کسری بودجه و آثار اقتصادی آن، با توجه به نظریات مختلف درباره تعادل یا عدم تعادل در بودجه، پرداخته شده است. در پایان این فصل با توجه به اطلاعات آماری موجود در اقتصاد کلان کشور، کسری بودجه در اقتصاد ایران، در سالهای اخیر مطالعه و بررسی شده است.

فصل سوم: بررسی مالیات بر ارزش افزوده در این فصل به اهمیت و مشخصات اقتصادی، مبانی نظری و روشهای تعیین مالیات بر ارزش افزوده پرداخته شده است. در سالهای اخیر به خصوص در اجرا و تدوین قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی سیاست دولت در راستای افزایش درآمدهای مالیاتی با تأکید بر مالیات بر ارزش افزوده بوده که در این فصل به طور کامل بررسی و تحلیل شده است.

فصل چهارم: این فصل به آثار اقتصادی مالیاتها اختصاص دارد؛ در این فصل مفهوم کارایی و عدالت در خصوص مالیاتها و مفهوم زیان ناشی از مالیات، تشریح شده است. فصل مذکور یکی از مهم ترین فصلهای این کتاب است؛ زیرا موضوعات

مطرح شده در آن، از قبیل اثر مالیات بر عرضه کار، پس انداز، سرمایه گذاری و ریسک پذیری، از موضوعات بسیار جنجال برانگیز در اقتصاد بخش عمومی است.

فصل پنجم: این فصل به سیاست مالی و توزیع درآمد اختصاص دارد؛ معیارهای مختلف اندازه گیری توزیع درآمد، از قبیل منحنی لورنز، ضریب جینی و ... عوامل مؤثر در ایجاد نابرابری و همچنین سیاستهای اقتصاد بخش عمومی، برای تعدیل نابرابری، در این فصل تشریح شده است.

فصل ششم: یکی دیگر از موضوعات بسیار مهم در اقتصاد بخش عمومی، یعنی انتقال مالیات در این فصل تجزیه و تحلیل می شود و از عوامل مؤثر در انتقال مالیات، با استفاده از تحلیلهای تعادل جزئی و عمومی و عوارض مالیات در الگوهای مختلف بحث شده است.

فصل هفتم: این فصل به نقش مالیاتها در الگوهای مختلف اقتصادی اختصاص دارد. در این فصل ابتدا از مشخصات یک نظام مالیاتی ایدئال، بحث شده است و سپس با مقایسه مالیات در الگوی کینز و اقتصاد طرفدار عرضه و به مشخصات مالیاتها در اقتصاد اسلامی اشاره شده است.

فصل هشتم: یکی دیگر از موضوعات بسیار مهم و جنجال برانگیز در اقتصاد بخش عمومی، یعنی استقراض ملی و ارتباط آن با اقتصاد بخش عمومی، در این فصل تجزیه و تحلیل شده و با استفاده از آخرین اطلاعات موجود، در زمینه قرضه ملی در کشورهای مختلف، آثار اقتصادی استقراض نیز بررسی شده است.

فصل نهم: در این فصل ضمن تشریح روابط مالی بین دولت، در سطوح مختلف مرکزی، ایالتی و محلی، مزایا و معایب سیستمهای مالی متمرکز و غیرمتمرکز، بررسی شده است.

پرسشها و تمرینهای مختلفی نیز در پایان کتاب آمده است که خوانندگان عزیز می توانند با پاسخ به آنها، میزان دانش خود را، در اقتصاد بخش عمومی بیازمایند.

از جمله موارد مذکور در پیوستهای این کتاب جداول مربوط به برنامه چهارم

توسعه اقتصادی کشور به منظور اطلاع و بهره‌برداری دانشجویان و دانش‌پژوهان عزیز است.

با اینکه کتاب حاضر، به طور عمدی بر اساس شرح درس اقتصاد بخش عمومی (۱) دوره کارشناسی گرایش اقتصاد نظری، تألیف شده است، اما نحوه تشریح موضوعات مختلف در آن به گونه‌ای است که این کتاب برای دانشجویان عزیز، در دروسی از قبیل بودجه، مالیه عمومی، خط‌مشی مالی دولتها و اقتصاد رفاه، در دوره کارشناسی یا بالاتر، همچنین کارشناسان مختلف اقتصادی نیز مفید تواند بود.

در خاتمه، لازم است از مسئولان محترم سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت) که امکانات چاپ کتاب حاضر را فراهم کردند قدردانی کنیم. همچنین از خانم فضا غلامعلی‌پور، ماشین‌نویس دانشکده اقتصاد دانشگاه مازندران، به دلیل تایپ نسخه مقدماتی این کتاب، تشکر می‌نمایم.

احمد جعفری صمیمی

دانشکده علوم اقتصادی و اداری

دانشگاه مازندران

خرداد ۱۳۸۵